

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/215673,Maciej-Zuczkowski-Zbrodnia-jakiej-nie-bylo-dotad.ht>

ml
26.02.2026, 18:43

Maciej Żuczkowski: „Zbrodnia, jakiej nie było dotąd”

Tak prasa konspiracyjna Polskiej Partii Socjalistycznej „Wolność, Równość, Niepodległość” pisała o losach ludności żydowskiej w okresie II wojny światowej.

[Holokaust](#) [Okupacja niemiecka](#) [Powstanie w getcie warszawskim](#) [Ruch socjalistyczny](#) [Zbrodnie niemieckie](#)

17.03.2025

Powstała w połowie października 1939 r. konspiracyjna emanacja najważniejszej przedwojennej partii socjalistycznej, Polska Partia Socjalistyczna „Wolność, Równość, Niepodległość” (PPS-WRN), była jednym z czterech najważniejszych ugrupowań politycznych Polskiego Państwa Podziemnego. Dążąc do pozyskania nowych zwolenników i tym samym wzmocnienia pozycji partii, zarówno w oficjalnych dokumentach, jak i zwłaszcza na łamach prasy konspiracyjnej jej publicyści podejmowali najważniejsze dla polskiego społeczeństwa zagadnienia. Jednym z nich była kwestia losów ludności żydowskiej na okupowanym terytorium II Rzeczypospolitej.

Informowanie o losie ludności żydowskiej

Pierwsze artykuły dotyczące sytuacji ludności żydowskiej ukazały się na łamach kształtującej się dopiero prasy konspiracyjnej PPS-WRN wiosną 1940 r. W wydany na początku marca numerze „Informatora” pojawił się tekst o podsycaniu przez Niemców antysemitycznych nastrojów wśród Polaków.

Od lata zaś to samo pismo, ale wychodzące pod zmienioną nazwą „WRN”, która była akronimem konspiracyjnej nazwy partii, informowało czytelników o wprowadzaniu przez Niemców kolejnych uderzających w ludność żydowską rozporządzeń, m.in. o zakazie wstępu do parków, wypożyczania i sprzedaży książek, a także o połączonym z grabieżą usuwaniu ich z Krakowa.

W połowie października 1940 r. na łamach „WRN” pojawił się pierwszy artykuł dotyczący warszawskiego getta. W tekście zatytułowanym *Tragedia miast* niemiecką decyzję przesiedlenia ludności żydowskiej do getta ukazano jako element działań mających okupantowi ułatwić kontrolę nad mieszkańcami oraz jako kolejne uderzenie w materialne i gospodarcze podstawy życia ludności. W podobny sposób miesiąc później przedstawiono zamknięcie getta. Już wówczas dostrzeżono, że:

„około 400 000 mieszkańców Warszawy, Żydów lub pochodzących z Żydów, zostało skazanych na przyspieszone – w porównaniu z ludnością polską – konanie”.

W kolejnych miesiącach regularnie pisano o bardzo trudnym i wciąż pogarszającym się położeniu getta, o niemieckich zbrodniach popełnianych na zamkniętej w nim ludności, a także informowano o wprowadzeniu kary śmierci za samowolne jego opuszczenie. Równolegle opisywano tragiczne losy ludności żydowskiej na innych terenach okupowanych ziem polskich, m.in. w Lublinie, Wilnie i Tarnopolu.

Od wiosny 1942 r. w prasie PPS-WRN można było znaleźć informacje o masowym mordowaniu przez Niemców ludności żydowskiej na terytorium niemal całego okupowanego kraju. Na przełomie marca i kwietnia na łamach „WRN” ukazał się pierwszy artykuł, który nie tylko kronikarsko informował o zbrodniach, lecz także opisywał szczególne niemieckie okrucieństwo

wobec ludności żydowskiej.

[Czytaj artykuł Macieja Żuczkowskiego „Zbrodnia, jakiej nie było dotąd” na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Holokaust, Okupacja niemiecka, Powstanie w getcie warszawskim, Ruch socjalistyczny, Zbrodnie niemieckie

Artykuł

Bekanntmachung

Bez.: Todesstrafe für unbefugtes Verlassen der jüdischen Wohnbezirke.

In der letzten Zeit ist durch Juden, die die ihnen zugewiesenen Wohnbezirke verlassen haben, in zahlreichen Fällen nachweislich das Fleckfieber verbreitet worden. Um die hierdurch der Bevölkerung drohende Gefahr abzuwenden, hat der Herr Generalgouverneur verordnet, dass in Zukunft ein Jude, der den ihm zugewiesenen Wohnbezirk unbefugt verlässt, mit dem Tode bestraft wird.

Die gleiche Strafe trifft diejenigen, die diesen Juden wissentlich Unterschlupf gewähren oder in anderer Weise (z. B. durch Gewährung von Nachtlagern, Verpflegung, Mitnahme auf Fahrzeugen aller Art usw.) den Juden behilflich sind.

Die Aburteilung erfolgt durch das Sondergericht Warschau.

Ich weise die gesamte Bevölkerung des Distrikts Warschau auf diese neue gesetzliche Regelung ausdrücklich hin, da nunmehr mit unerbittlicher Strenge vorgegangen wird.

Warschau, am 10. November 1941.

gez. **Dr. FISCHER**
Gouverneur

Obwieszczenie

Dołącz: kary śmierci za nieuprawnione opuszczenie żydowskich dzielnic mieszkaniowych.

W ostatnim czasie rozprzestrzenili żydzi, którzy opuścili wyznaczone im dzielnice mieszkaniowe, w licznych udowodnionych wypadkach tyfus plamisty. Aby zapobiec grożącemu w ten sposób niebezpieczeństwu dla ludności, rozporządził Generalny Gubernator, że żyd, który w przyszłości opuści nieuprawniony wyznaczoną mu dzielnicę mieszkaniową, będzie karany śmiercią.

Tej samej karze podlega ten, kto takim żydom udziela świadomie schronienia lub im w inny sposób pomaga (np. przez udostępnienie noclegu, utrzymania, przez zabranie na pojazdy wszelkiego rodzaju itp.).

Osądzenie nastąpi przez Sąd Specjalny w Warszawie.

Zwracam całej ludności Okręgu Warszawskiego wyraźnie uwagę na to nowe postanowienie ustawowe, ponieważ odtąd będzie stosowana bezlitosna surowość.

Warszawa, dnia 10 listopada 1941.

(-) **Dr. FISCHER**
Gubernator

Obwieszczenie gubernatora dystryktu warszawskiego Ludwiga Fischera z 10 listopada 1941 r. grożące śmiercią osobom pomagającym Żydom